

»devojke, kot na majolikah bi bili rožni cveti«, kjer »se bratje objemajo v snu in delu na lepšo bodočnost belega rodu«, kjer »življenje je resnosti izobilje«. In »Dom« se vzpenja vsebinsko vedno višje, kakor se dvigajo belokranjski domovi sami, in pogleda zadnjemu žarku v oči na najvišji točki pesnitve: »za mano sanja zora mladih dni — vodnica delu je domovja čast«. »Sonata o življenju« je fanfara dela in slave; ukaz srcu in lastni volji in pobuda bratom: »miruj od hrepenenja mi, srce, izlij se v voljo, da rodi se moč«, »junak si, sin trpljenja, in gospod, ako ti lastna moč nasilje zmane!«. Aforizmov sto je, ki gredo mimo tebe; vsi so težke resnice, tvoji znanci, pa se jih šele tu res zaveš.

Vojni letnik »Ljubljanskega Zvona« pa nas je presenetil s »Sonato o domovini«, s pesnitvijo, ki je za »Dumo«, dejal bi, najbolj izčrpna. Ne dosega sicer le-te v čuvstvenosti in zgradbi — zakaj Slovenci ne dobimo bržčas v pozna desetletja enake epopeje — vendar je i ta polna vere, lepote in zanosa. Da je vzrastla v prvih vojnih letih, sonata le ozarja, zakaj pesnik sam pravi, da je namenjena masi, vsakomur, tudi vojakom v bojni črti. Danes se nam vidi znabiti ta želja anahronistična; če pa pomislimo, koliko je v zadnjih vojnih letih tiskano zaledje vplivalo na srca in misli v strelskih jarkih, potem moremo razumeti i to pesnikovo hrepenenje. V magistratu udarjajo vodilni stih sonate; misli in slike se vrste, in domovina se vzbuja... prerok jo budi z navdušenimi krilaticami ter ji obljublja »da očiščen krivd, služil vsak ji bo v kreposti«. —

Plodovit, kakor na drugih poljih, je bil Gangl i na pesniškem. Njegove zbirke so: »Pisanice« (pesmi za mladino). — »Iz luči in teme« (zbirka pesmi). — »Moje obzorje« (zbirka pesmi). — »Pesmi«. (Knjižnica za mladino, Gorica XXV., str. 147—168). — »Dom«. (12 sonetov) »Lj. Zvon« 1905, 1—3, 65—67. — Sonata pod križem (pesmi). »Slovan« III., 146—7. — Sonata o življenju (pesmi) »Lj. Zvon« 1911, 12—17. — Sonata o domovini (13 pesmi) »Lj. Zvon« 1915., 549—554. — Svojci (2 soneta) »Lj. Zvon« 1916, 481—2. — Nebroj njegovih pesnitev leži v »Zvončku«, »Dom in Svetu«, »Zvonu«, »Slovanu«, »Vrtcu« in po raznih drugih listih in spisih.

Pesniška tvorna sila Ganglova ni ugasnila z leti. Nasprotno, od prve zbirke do »Mojega obzorja« je motivno i stilistično napredoval; najvišje se je pa povzpел brezdvomno v »Sonati o domovini«.

V mladinskem pesništvu se je razvil in uveljavil v polni meri ter dosegel odlično mesto.

Mogoče so mu slovstveni esteti šteli kot pesniku v zlo, da pregovorniško izraža tupatam mehko in ranjanje svojih ljubičih motivov in misli.

»Sonata o domovini« sama že, je sredi cvetočega simbolizma znak in priča Ganglove trajne pesniške vrednote.

Tone Gaspari.

Zdravo šolstvo je vsakemu narodu največji dobrotnik.

E. G.

Dramatik, kritik, est.

Kar je Gangl v poeziji in prozi, to je tudi v dramu — arbirer elegantiarum. On išče resnico, lepoto in dobroto, temeljne principe umetnosti. Njegov jezik je bogat, pester, ima ga popolnoma v oblasti.

Prvi početki njegove dramatike so zgodnji. Za Ciril-Metodovo družbo je spisal »Materine sanje«, dramatično sliko v 11 prizorih, ki se je predstavljala 14. in 15. novembra 1896 pri koncertu Glasb. Matic. — Dramatizacija Krsta pri Savici leži v arhivu Dramatičnega društva. Vprizorjena je bila na ljubljanskem odru ob 100letnici Prešernovega rojstva.

Prvo njegovo večje dramatično delo je »Sin«. Rodbinska drama. Slovanska knjižnica snop. 91—93. Drugi natis v Učiteljski tiskarni 1923. Decembra 1898 je prišel prvič na ljubljanski oder, od takrat so ga igrali širom slovenske domovine tako pogosto kot nobene druge izvirne drame slovenske. Preveden je tudi na češko in hrvatsko. Kritika 20. decembra 1898 ga imenuje »prelepo delo dramatsko, polno poezije in zanosa...«, najboljšo izvirno dramo slovensko... igrala se je z najlepšim uspehom, še nikdar v tekoči sezoni ni odmevala naše gledališče toli viharno radi navdušenega plo-

skanja in klicanja, kakor pri včerajšnji premieri.

Druga njegova dramatska dela so: »Sad greha«. — Slovanska knjižnica 102—4. Vprizorjena v Ameriki v Čikagi. — »Dolina solz« in »Slinga«, izšlo v Ljubljani v Učiteljski tiskarni. — V rokopisu se še nahajajo: Katka Poljakova (trodejanka), Dva svetova, Dedščina in Trpini.

Za slovenski oder je prevedel Egmonta in več drugih dram, nadalje opere: Prenosišče v Granadi, Afričanka, Puščavnikov zvonček itd.

Tu moramo še omeniti prolog v verzih Ob 1000. slovenski gledališki predstavi, ki ga je govoril režiser g. Rudolf Inemann dne 13. svečana 1900.

V letih 1898.—1900. je bil Gangl stalni gledališki kritik za »Slovenski Narod«, kjer je priobčeval kraje in dalje kritike skoro v vsaki številki pod šifro —a— in —a—l. Zajedno je bil tudi kritik za koncerte Glasbene Matice. V istih letih je pisal članke o slovenskem gledališču v tržaški »Edinosti«.

Končno ne smemo pozabiti Ganglovega sodelovanja pri Slovenskem umetniškem društvu, kjer je bil nekaj časa tajnik. (Tajniško poročilo, »Slov. Narod« 1900, št. 213). — Za otvoritev I. slov. umetniške razstave dne 15. septembra 1900 v Ljubljani je zložil Gangl prolog Naš dan je tu!..., objavljen v »Slov. Narodu« 1900, št. 212.

Rudolf Dostal.

Šola daje mladini glavo in srce, svet ji da spoznanje.

E. G.

Organizator slovenskega in jugoslovanskega učiteljstva.

Z velikim navdušenjem, z neumorno delavnostjo in lepimi uspehi deluje Gangl na polju naše stanovske organizacije od onega časa, ko je kot mlad učitelj zapustil ljubljansko učiteljsko, pa do današnjih dni. Pri vseh strokovnih, gospodarskih učiteljskih društvih in zadrugah, ki so se ustanovile med slovenskim učiteljstvom v zadnjih tridesetih letih, je Gangl sodeloval dejansko in z vplivno svojo besedo.

Če hočemo prav ceniti Ganglove zasluge za našo organizacijo, moramo poseči nazaj v dobo, ko smo zdihovali in trpeli v avstrijskem suženstvu in v polupretekli čas Šusteršič-Lampetove pesti.

V spominskem spisu »Petidvajsetletnica Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev« sem napisal te-le besede: »Novi državni šolski zakon z dne 14. maja 1869 je ustvaril naš stan, a dal mu je premalo življenjske moči v duševnem in gmotnem oziru. Zato je moralo učiteljstvo samo izpopolnjevati in razširjati svojo strokovno izobrazbo, če je hotelo vestno vršiti svoje važno in težko zvanje. Da si izboljša vsaj za silo svoje materialno stanje, je moralo zastaviti vse svoje sile. Kar posamezniki niso mogli doseči, so izkušali uresničiti s skupnim delom, s skupnimi napor. To stremljenje je privedlo učiteljstvo do snovanja »učiteljskih društev«. Vidi se mi, da so bile slične besede, ki sem jih jaz napisal šele leta 1913., Ganglu takoj v začetku, ko je stopil v naše vrste, delavni program na našem organizatoričnem polju.

Pri bivši Zavezi je prvi pot nastopil na VII. glavni skupščini v Novem mestu dne 5. septembra 1895. leta. Ni imel takrat kakega uradnega poročila, a imel je pri skupnem obedu krasen govor, poln navdušenja in mladeniškega ognja. V lepih besedah je razvijal program našemu delu v najbližji bodočnosti pri takrat še pomanjkljivi strokovni organizaciji. Živo besedo je bodril vse navzoče mlade in stare tovariše k skupnemu delu. Že takrat ob prvem nastopu v naši osrednji organizaciji smo spoznali v Ganglu izborni moč, ki bo v čast in korist učiteljstvu in narodnemu šolstvu. Od novomeške glavne skupščine dalje smo ga videli na vsakem Zavezinem zborovanju. Večinoma je nastopil kot poročevalec in razpravljatelj temeljito in zanimivo o najnovejših vprašanjih iste dobe.

Po enoletnem službovanju v Budanjah v Vipavski dolini je bil imenovan za začasnega učitelja na I. mestni deški osnovni šoli v Ljubljani. Tu je našel več stanovskih tovarišev, ki so marljivo izpopolnjevali našo organizacijo. Tem se je pridružil Gangl in jim je bil v veliko oporo pri njihovem delu.

Leta 1898. je bil izvoljen v upravni odbor Zaveze. Tu je našel pravo torišče

za svoje delovanje. S posebno vnetostjo se je zavzemal za to, da se spopolni pomanjkljiva organizacija na bivšem Kranjskem. Takrat še ni imelo svojega društva ljubljansko učiteljstvo in učiteljstvo velikega šolskega okraja ljubljanske okolice. Bili so po večini včlanjeni v »Slovenskem učiteljskem društvu v Ljubljani«.

To društvo pa ni imelo nič več pravega smotra, odkar so imeli vsi šolski okraji, razven prej imenovanih dveh, svoja okrajna učiteljska društva. Treba je bilo torej, da se ustanovi »Ljubljansko učiteljsko društvo« in »Učiteljsko društvo za okraj ljubljanska okolica«. Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani pa se je preosnovalo v nekako Zavezo z imenom »Deželno slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani«, v katerem so bila včlanjena vsa okrajna učiteljska društva na bivšem Kranjskem. Slično se je pozneje ustanovila »Zveza slovenskih učiteljev in učiteljic na Štajerskem« s 16 okrajnimi učiteljskimi društvi. Ti Zvezi sta zastopali interese učiteljstva v Ljubljani oziroma v Gradcu.

Na Ganglovo iniciativo je upravni odbor Zaveze storil še drug važen korak. Upravni odbor Zaveze je z veliko vnetostjo deloval na to, da bi pritegnil k Zavezi tudi dalmatinsko učiteljstvo. Zategadelj je nasvetoval delegaciji, da se spremeni naslov »Zaveze slovenskih učiteljskih društev« v »Zavezo avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev«. Označiti je tudi hotel s to spremembo, da v Zavezi ni samo slovensko, temveč tudi istrsko-hrvatsko učiteljstvo. »Avstrijskih« smo pridejali, ker bi nam sicer vlada ne bila potrdila pravil. To spremembo pravil je odobrila Zavezina delegacija na XI. glavni skupščini v Gorici. Tako smo dovedli za tiste čase našo organizacijo do vrhunca.

Gangl je sprevidel, da nobena organizacija ne more uspešno prospevati, če nima glasila, v katerem bi zagovarjala in širila svoje nazore in ideje. Zato je njegova zasluga, da je imela bivša Zaveza in ima sedanje UJU, poverjeništvo Ljubljana glasilo, v katerem neustrašeno zagovarja svoje nazore, fiksira svoje stališče in se poteguje za učiteljske interese. »Učiteljskega Tovariša« je prevzela Zaveza v svojo last leta 1900. Gangla zasluga je, da se je list razširil, da je postal iz štirinajstrednevednika tednik.

Gangl je deloval vedno za slogo med učiteljstvom. Zato je s paznim očesom sledil vsakemu novemu pojavu v organizaciji, vsakemu nesporazumljenju in separatizmu, ki bi pretil podreti lepo slogo in vzajemno delovanje skupnega slovenskega učiteljstva. Ko se je v I. 1910. pojavilo med slovenskim učiteljstvom na Štajerskem in Zavezo nekako nesporazumljenje, nekaj separatizem, je posegel Gangl vmes s svojo prepričevalno besedo ter dosegel na seji upravnega odbora dne 28. decembra 1910, da se je v kali zatrl ta nevarni pojav in preprečil nadaljni razdor.

Z neizprosno doslednostjo je deloval Gangl na to, da se je program, ki je bil načrtan v pravilih naše organizacije, tudi vestno izvrševal. V svojem velezanimem poročilu »Naše stališče« na XIV. glavni skupščini Zaveze v Trstu I. 1912. je z živo besedo polagal učiteljstvu na srce, naj deluje z vsemi pripustnimi sredstvi proti širjanju klerikalnega, ugledu šolstva in učiteljstvu škodljivega časopisja ter naj se prizadeva, da se širi med ljudstvom o šoli in učiteljstvu prijazno pismočasopisje; dalje je priporočal, da naj stopi Zaveza v stik z ostalimi avstrijskimi učiteljskimi zvezami glede korakov, ki jih je storiti vsemu avstrijskemu učiteljstvu skupno v dosego končne pravilne ureditve učiteljskih prejemkov. Slednjič je načel v tem svojem govoru vprašanje o ustanovitvi hranilnega in posojilnega društva za avstrijsko jugoslovansko učiteljstvo. Na XV. glavni skupščini Zaveze v Brežicah I. 1903. je priporočal Zavezi, da naj deluje na to, da se dobi za vsako, v njej po učiteljskih društvih zastopano kronovino pravnega strokovnjaka kot zastopnika zakonito utemeljenih pravic. Na XX. glavni skupščini Zaveze v Gorici I. 1908. je govoril Gangl o temi »Šola in kmetijsko vprašanje«. Na njegov predlog se je izreklo slovensko učiteljstvo za osemletno šolsko dolžnost brez vseh olajšav ter za reformo ljudskega šolstva v smislu potreb in koristi kmetijskega in delavskega stanu; obenem se pošlje poziv deželnim in državnim poslancem, da uvažujejo Zavezine sklepe in jih skušajo udeležiti. Na delegacijski seji XXI. glavne skupščine Zaveze v Mariboru je stavil Gangl ta-le nujni predlog: Delegacija Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev protestira najodločnejše proti persekuciji kranjskega učiteljskega, izreka discipliniranim tovarišem svoje najiskrenejše simpatije, pozivlja učiteljstvo, naj s čistim svojim značajem ustvarja odpor vsaki korupciji, dokler se ob njem sama ne ubije, slednjič apelira na v to poklicane korporacije, naj branijo učiteljstvo ter čuvajo moralni in materialni položaj. Na XXII. glavni skupščini Zaveze v Novem mestu I. 1910. je zahteval Gangl s svojim nujnim predlogom odpravo utraviteljskih šol, zahteval uvedbo slovenskega občevalnega jezika za vse šolske zadeve v slovenskih okrajih, protestiral proti odloku, da bi se na uradnih konferencah ne smelo razpravljati o stanovskih razmerah, obsojal in obžaloval nekonsekventno postopanje pri oddaji učiteljskih služb, protestiral proti zlorabi discipliniranja in premeščanja iz službenih ozirov ter predlaga končno, da se na podlagi vsega, kar se zadnji čas dogaja in se ne strinja z zakonitimi določili, sestavi spomenica, ki se določi naučnemu ministrstvu ter se objavi javnosti. Na isti skupščini je govoril Gangl o predmetu: § 1. državnega šolskega zakona. Ta epohalni govor je dala Zaveza natisniti v brošuri in ga v 10.000 izvodih razširila med slovenskim ljudstvom.

Pri skupnih nastopih avstrijskih učiteljskih zvez za regulacijo učiteljskih plač, ki so se vršili na Dunaju v dneh 18. februarja in 1. in 2. novembra 1899, 11. decembra 1906, 2. maja. 2. in 19. novembra 1907 in 23., 24. in 25. aprila 1912, je našo Zavezo zastopal z ognjevitno besedo deloma Gangl, deloma predsednik Zaveze.

Iz vseh teh navedenih kratkih podatkov je razvidno, da Gangl ni bil samo soustanovitelj naše strokovne organizacije, temveč tudi najmarljivejši in najvztrajnejši izvrševatelj njenega programa.

Gangl ni bil samo organizator slovenskega učiteljstva, temveč ima velike zasluge za organizacijo jugoslovanskega učiteljstva. Slavnosti odkritja Prešernovega spomenika v Ljubljani se je udeležil vrli srbski učitelj Jovo P. Jovanović, šolski upravitelj in urednik lista »Prosveta« v Kargujevcu. Ob tej priliki se je seznanil z nekaterimi slovenskimi učitelji. Razgovarjali so se z njim in razpravljali o tem, kako in kaj bi se storilo v prilog medsebojnemu spoznavanju in zblizanju vsega jugoslovanskega učiteljstva. Ko se je vrnil Jovo v domovino, je napisal v svojem listu lep članek: »Jedna misao in jedan predlog«, kjer se zavzema za to, da bi pričelo jugoslovansko učiteljstvo vsako leto prirejati obče jugoslovanske skupščine in šolske razstave. Naša Zaveza je šla pa dalje. Skušala je ustanoviti »Jugoslovansko učiteljsko zvezo«. V to se je ponudila prilika, ko je praznovalo dne 17. do 22. avgusta 1906 v Beogradu »Učiteljsko udruženje« 25letnico svojega obstanka in se je obenem vršil I. kongres srbskega učiteljstva. Naša Zaveza je poslala na ta kongres tovariše: Milivoja Berberovića, Eng. Gangla, L. Jelenca in Ivana Šego. Ti tovariši so bili obenem pripravljali odbor za snovanje »Jugoslovanske učiteljske zveze«. Povabili so vse zveze jugoslovanskega učiteljstva, da izvolijo delegate, ki se udeležijo sestanka, ki se je vršil dne 29. avgusta 1906. Tu se je izvolil pripravljali odbor, sestavljen je pravila in jih razposlal vsem jugoslovanskim učiteljskim zvezam s pozivom, naj se razizajo o njih. Savez, Hrvat. učit. društava je odgovoril z dopisom z dne 20. februarja 1907 sledeče: Središnji ovaj odbor drži da se Savez učit. društava jugoslovanskih zemalja ne može ustanoviti pravilima, budući da bi ta pravila morala steći odobrenje svih vlasti jugoslovanskih zemalja, što je gotovo nemoguće provesti. Ustanovitev jugoslovanske učiteljske zveze se nam takrat ni posrečila.

Zavezino učiteljstvo je hrepenelo, da bi združilo vse avstrijsko slovensko učiteljstvo v mogočno falango, da bi se bolj in bolj spoznavalo in zblizovalo in potem z združenimi močmi pospeševalo kulturno napredovanje in jačjenje. Zato je stavil tovariš Ivan Šega na glavni skupščini Zaveze v Trstu leta 1902. in ponovil v Šoštanj leta 1906. ta-le predlog: Delegacija Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev izbere odsek štirih članov, ki naj ukrene vse potrebno, da se čimprej ustanovi Zveza slovenskega učiteljstva v Avstriji. Odsek se je obrnil na vse avstrijske slovenske učiteljske organizacije in dobil od vseh pritrjevalne odgovore. Ustanovni občni zbor se je vršil ob času kongresa vseslovenskega učiteljstva v Pragi dne 12. avgusta 1912. Zasnovovalo se je veličastno društvo, ki je reprezentiralo mogočno armado 20.000 pionirjev ljudske prosvete. V odbor je bil izvoljen naš jubilar Gangl, ki je uspešno zastopal slovensko učiteljstvo v tej mo-

gočni korporaciji ves čas njenega obstanka do leta 1918.

Prišel je konec svetovne vojne. Velike države so se rušile, in prišel je tudi za nas dan osvobodjenja izpod avstrijskega jarma. Slovensko učiteljstvo se je dobro zavedlo tega važnega trenutka in šlo je s podvojeno silo na delo. Duša tega delovanja v organizaciji je bil Gangl. Sestavil je obširno spomenico, v kateri je navedel vse želje in zahteve slovenskega učiteljstva. To zgodovinsko važno spomenico je izročila dne 2. novembra 1918 posebna deputacija takratnemu predsedniku narodne vlade Josipu Pogačniku. Spomenica je imela velik uspeh: skoraj vse v njej navedene zahteve so se uresničile.

Takoj na to smo stopili v dogovor s srbskim in hrvatskim učiteljstvom glede ustanovitve osrednje učiteljske organizacije za novo našo državo. Priprave so bile dolgotrajne. Pojavilo se je več načrtov pravil; tudi slovenski učitelji smo jih sestavili in zopet so bila ta pravila po veliki večini delo današnjega jubilarja Gangla.

Leta 1920. se je vršil I. kongres vsega učiteljstva v državi in ustanovna skupščina UJU v Beogradu. S ponosom smem poudariti, da je skupščina osvojila Ganglova pravila. Tako smo ustanovili mogočno organizacijo, ki uspešno deluje v napredek šolstva, v korist učiteljskega stanu v državi. Pri ustanovitvi si je stekel Gangl neminljivih zaslug.

Gangl pa ni deloval samo v naši strokovni organizaciji, temveč je pomagal ustanavljati tudi naše gospodarske zadruge in zavode in je marljivo deloval v njih. Omenim naj še Hranilnico in posojilnico »Učiteljskega konvikta«, »Učiteljsko samopomoč«, »Učiteljsko tiskarno«, »Tvorničico učil«, »Učiteljski konvikt« itd. Naš jubilar je posvetil svoje duševne sile in bogate zmožnosti delu v prid šolstvu in učiteljstvu. Njegovo ime bo ostalo v vseh prihodnjih dneh z zlatimi črkami zapisano v analih učiteljske organizacije. Ključem mu iz dna srca: Dobrotno nebo naj ga ohrani še mnogo — mnogo let v ponos učiteljstva in v srečo in veselje njegove rodovine!

Luka Jelenc.

Sola bodi cerkev, kjer se darujejo srca plemenitosti in glave ved!
E. G.

Urednik „Učiteljskega Tovariša“.

Koliko Ganglove energije leži v »Učiteljskem Tovarišu«, bi nam lahko podal le celoten pregled vseh šifriranih, podpisanih in nepodpisanih člankov in notic ter uredniških korektur, ki so prešle njegove roke.

Prvič ga najdemo v seznamu sotrudnikov »Učiteljskega Tovariša« leta 1892. pod urednikom Žumrom, kjer je v 16. številki objavljen njegov »Prolog ob priliki abiturijentske veselice slovenskih in hrvatskih pripravnikov«. S prestopom praga iz učiteljskega v življenje je postal »Tovariš« spremljevalec njegovega dela. Povečini se je v naslednjih letih oglašal s pesnitvami: Jožetu Cimpermanu (1893., str. 113), Ivanu Tomšiču (1894., str. 129), kateremu je napisal tudi nekrolog, Simonu Gregorčiču (1894., str. 321). V istem letu ga najdemo v prozi tudi v listku »Sola in svet« (1894., str. 124, 140, 154, 171) in s psevdonimom »Kolega« pod nekrologom Jos. Gabrovška (1894., str. 378).

V nadaljnjih letih je razširil delokrog svojega dopisovanja in je pričel vzbujati zanimanje učiteljstva tudi za prosvetno gibanje drugega slovanskega sveta »Narodopisna češko-slovanska razstava v Pragi« l. 1895. (1896., str. 118, 195, 160). Drugi njegovi sestavki v l. 1895.—1897. so: Andr. Praprotnik (1895., str. 233), Po strašnih dneh (1895., str. 153), Sola in dom (1895., str. 129, 146, 162), Ob Praprotnikovem grobu (1896., str. 378), † Anton Nedved (1896., str. 333, 244), Tomšičeva slavnost (1897., str. 304, 313, 323). V teh letih najdemo med »Književnostjo« tudi ocenjena prva njegova književna dela »Pisanice« (1896., str. 374), »Iz luči in teme« (1897., str. 342, 361, 395), Materine sanje (1897., str. 14), Josin-Gangl: Drugo berilo in slovnica za obče ljudske šole (1897., str. 219, 251) in kjer je tudi »Naša pesem« (1897., str. 251).

Leta 1898. je postal Gangl sourednik »Učiteljskega Tovariša« in je kot tak zastavil svoje pero — ki je bilo mehko, kadar je pisal lirčne pesmi; neizprosno, kadar ga je zastavil v obrambo stanu; odločno v obrambi tovarišev; samozavest-

no, pri kazanju poti učiteljstvu — se bolj v prid in povzdigo učiteljstva. Pisati je pričel tudi organizacijske in izrazite stanovsko-politiške članke: »O naši stanovski organizaciji« (1898., str. 18), Pozdravljeni bodite! (1898., str. 169), Slavnostni prolog (1898., str. 177) ter temperamentni uvodnik prve številke (brez podpisa) »In hoc signo vinces« (1898., str. 1). Več člankov je še njegovih v tem letu, kakor tudi pozneje l. 1899., 1900., ki pa jih ni razbrati, ker so nepodpisani. »Učiteljski Tovariš« je postal že l. 1897. stanovsko-politični list, v teh letih je pa dobil še izrazitejši stanovsko-politiški značaj in je uvedel tudi v svoje predale obče veljavni princip, da so izhajali stanovsko-politiški članki v listu brez podpisa. Najdemo pa Gangla omenjenega med »Književnostjo«: »Iz luči in teme« (1898., str. 272), Zbrani spisi za mladino l. (1898., str. 102, 111, 127), Josin-Gangl: Drugo berilo in slovnica (1898., str. 222), Simon Jenko: Pesmi II. (1901., str. 83). V letniku 1902. sta njegova sestavka »Naše mladinsko slovstvo« (str. 250) in »Naše stališče« (str. 157—160 in 266—268), o čemer je poročal na XIV. glavni skupščini »Zaveze« v Trstu. Od tega leta naprej se je pričel na skupščinah močno uveljavljati in jim je posvečal obče mnogo pozornosti.

Leta 1903. je prevzel Gangl sam glavno uredništvo »Učiteljskega Tovariša«, ker ga je tedanji urednik Jakob Dimnik z novim letom odločil. Potem je bil Gangl »Tovarišev« urednik do sredi leta 1919., torej vseh šest souredništvo od leta 1898. polnih dvesto let, izvzemši kratko dobo med vojno, ko je bil pri vojakih in v izjemnih prilikah, ko je list uredil naš predsednik tov. Luka Jelenc sam.

Ko je Gangl prevzel »Tovarišev« souredništvo, je pričel list izhajati v povečani obliki četverke na celi polji, trikrat na mesec. Važno je bilo leto 1900., ker se je tedaj izvršila preorientacija celotne organizacije učiteljstva in glasila na širši nacionalni podlagi v jugoslovanski smeri. Do leta 1890. je bil »Učit. Tov.« glasilo »Slovenskega učiteljskega društva«. Z letom 1900. je postal list last Zaveze in hkrati glasilo jugoslovanskega učiteljstva. Pod skupnim uredništvom J. Dimnika in Gangla v l. 1900. (1. štev.) je tedaj izšel program, v katerem podaja uredništvo sledečo načelno izjavo: »Učit. Tov.« bo zastopal interese jugoslovanskega učiteljstva: zavoljo tega pa bo tudi objavljati spise v slovenskem in hrvatskem jeziku. S tem uresničimo in očitvimo oni prekrasni ideal, ki navdušuje vsakega pravega Slovana — namreč združenje in zblizanje južnoslovanskega naroda. Sestavek je obsegal tudi podrobni uredniški program, ki se ga je Gangl držal vso svojo uredniško dobo.

V Ganglovi uredniški dobi se je razvil »Učit. Tov.« do popolnosti stanovsko-politiškega glasila. Z novim letom 1905. je postal tednik, s l. številko 1908. leta je izšel tudi v obliki povečan, na celi polji. Po času izhajanja, po obliki, po notranji ureditvi in po časovni primerni vsebini — v vseh smereh se je »Učiteljski Tovariš« reformiral.

Nemalo je imel Gangl pretrpeti osebnih zaradi uredništva in duhovnega vodstva učiteljstva: toda imel je vse učiteljstvo za seboj, zato se ga klerikalna strahovlada ni upala uničiti tako, kakor je hotela. Lahko pa s ponosom rečemo, ako bi ne bil »Učit. Tov.« v tej dobi v tako odločnih in energičnih rokah, bi učiteljstvo ne imelo vsega — kar ima danes! Učiteljstvo se je pod vplivom »Učit. Tov.« pričelo osamosvajati na časnikarskem in gospodarskem polju.

V Ganglovi uredniški dobi je izbruhnila svetovna vojna. Izšla je znana okrožnica SLS, ki je razvila akcijo tudi zoper »Učiteljskega Tovariša« ter mu posebno v zlo štela srbofilsko tendenco. Na podlagi razmer je »Tovariš« mnogo trpel v tem času, a stal je tudi v najkritičnejši dobi vedno na braniku stanovskih pravic. Klerikalna stranka je s pomočjo avstrijske vlade napela vse sile, da uniči Engelberta Gangla. Najostudnejše denunciacije so romale iz Ljubljane in Idrije, na Dunaj, v Radgono, v Opatijo, v Gradec in v Trst. Za vsako ceno so hoteli uničiti Gangla in ga imeti kot svoj žrtev. Izposlovati so končno njega službeno premeščenje in ga dvakrat vteknili v vojaško suknjo.

Članki v Ganglovi uredniški dobi nam podajajo sledečo sliko njegovega vsestranskega delovanja: V obrambo! l. (1903., str. 209—211), II. (1903., str. 217, 218). — Govor na protestnem shodu v Ljubljani (1904., str. 2, 3, 4). † Leopold Ptirebin (1904., str. 55). † Konrad Črna-

logar (1904., str. 109). — Prolog (1905., str. 223).

Od leta 1906. zasledujemo Ganglove članke lahko po znaku +, ki ga je stavil ob začetku članka, t. n.: Demokrati-zacija (1906., str. 43). — K imenovanju novih okrajnih šolskih nadzornikov. Dvoj-na mera. — Končano je delo (1906., str. 52). — Naša organizacija. (1907., str. 13). — Učiteljstvo in parlament. (1907., str. 24). — Vstajajo — mrličji. (1907., str. 33). — Nezdrave razmere v kranjskem šolstvu. (1907., str. 40). — Učiteljstvo sebi. (1908., str. 2). — Hlapec Jernej in njegova pravica. (1908., str. 8). — Zastonj. (1908., str. 11).

V 18. številki 1908. leta je izbral svojjo poslansko imuniteto v korist učiteljstva in priobčil oster članek »Nemoralnost in krivica« proti korupciji v dežel-nem šolskem svetu kranjskem — s pol-nim podpisom. Ves koncentrični ogenj klerikalnega časopisja je zaradi »take predrznosti« nameril nanj, kar tudi raz-beremo iz »Vestnika« (1908., str. 19. in 20). Gangl je krepko odgovarjal: »Inkvizi-torji« (str. 32). — Hinavstvo in farizej-sivo (str. 33).

Dalje so njegovi članki: Žrtve (1908., str. 46). — Žirovnikov slučaj (1909., str. 29). — Kritika kritike (1910., str. 15 in 17). — Izjava (1910., str. 21). — Z bojem do zma-de. (1911., str. 1). — Hinavščina in hudobi-ja. (1911., str. 42). — Važna odredba. (1911., str. 49). — Tomislav Ivkanec †. (1912., str. 10). — Pesem bodočih dni. (1913., str. 1). — Zaveza in — Družba sv. Mohorja. (1913., str. 9). — Pesem mladine. (1916., str. 11). — Novi soneti. (1917., str. 14). — Slovenska gimnazija v Trstu in še nekaj. (1917., str. 14). — Šolski ravnatelj A. Novak. (1917., str. 15). — Karel Wider. (1917., str. 19). — Morituri vos salutant. (1917., str. 25). — Meseca avgusta l. 1916. je napisal Gangl lep članek v počestčenje rojstne 60letnice bivšega urednika Jakoba Dimnika.

V 1. številki l. 1917. je dr. J. Šlebin-ger posvetil Ganglu spis — k literarni 25-letnici: Gangl pa Luka Jelencu k rojstni 60letnici (1917., str. 20) dolg uvodnik, kjer opisuje Jelenceve velike zasluge za učiteljstvo. Že leta 1913. je posvetil njemu članek »Naš Luka« (str. 36—37).

Znamenit je Ganglov članek »Jugo-slovanstvo in učiteljstvo« (1913., str. 19), ki ima še danes programatično vrednost.

Ganglovi govori na učiteljskih skupščinah so objavljeni, v kolikor niso že na-štet: Sola in kmetiško vprašanje. (1908., str. 38). — Štiridesetnica državne-ga šolskega zakona. (1909., str. 38). — Š 1. drž. šol. zakona (Na skupščini v No-vem mestu). — Pozdrav slovenskemu učiteljstvu — ob 25letnici »Zaveze«. (1913., str. 36—37). — Naloge naprednega slovenskega učiteljstva — ob 25letnici »Zaveze«. (1913., str. 38).

Dolgo se je boril za ustanovitev stal-nega strokovnega tajništva in obvezno naročitev »Učiteljskega Tovariša«, kar je realiziral s svojim »Poslovnikom«. (1914., str. 4).

Ob 50letnici »Učit. Tov.« in 25letnici »Zaveze« je izdal slavnostno številko »Učiteljskega Tovariša«. (1910., str. 1 in 1913., str. 36 in 37).

Pedagoške ocene je priobčil Gangl o Bežkovem vzgojeslovju. (1916., str. 16). — Bežkovo »Obče vzgojeslovje« — učna knjiga. (1917., str. 22). Ko je leta 1917. pričelo prvo predpreravno vrenje, je priob-čil več razprav o preustrojitvi šolstva, med temi svoj spis »Načrt preustrojitve našega šolstva« (1917., str. 21). Ti sestav-ki so bili podlaga znani poznejši Fléré-Ganglovi brošuri po prevratu. Tudi Fr. Levcu in Hubadu je posvetil dva spisa (1916., str. 25 in 26). Ganglove »aforizme o vzgoji in šoli« najdemo v »Vestniku« »Učit. Tov.« štev. 11. l. 1898. s šifro »E«. Spretno je vzgajal pri uredništvu sotrud-nike in dopisnike ter je s tem pokazal, da je bil tudi kot urednik — pedagog.

Mnogo je še člankov in notic, ki jih ni moči razbrati brez Ganglovega sode-lovanja — položeni so stanu na oltar!

S 23. številko 1919. se je Gangl pos-lovil od uredništva »Učit. Tov.«, dasi ga je faktično oddal šele z julijem istega leta. Danes mu spleta »Tovariš« njegova dela v pester venec; ki ne bo ovenel, dokler bo bdela v učiteljstvu ona stanovska za-vest in oni smisel za delo, ki ga je sam sejal v učiteljske vrste.

Ivan Dimnik.

Zaupanje šolske mladine do učitelja je most, po katerem prehaja učiteljevo srce v srce mladine.

E. G.

Gangl in UJU.

„Življenje naj bode
Ti delaven dan!“
S Gregorčič.

Ce kdo med slovenskim učiteljstvom, tedaj je gotovo Gangl tisti, ki so mu bile gorenje besede življensko vodilo in so še danes petdesetletniku geslo vsega njegovega delovanja in nehanja, saj hodi današnji jubilar že nad četrto stoletja tako-rekoč z gorečo bakljo pred slovenskim učiteljstvom, kačož mu v delu pota k srečnejši bodočnosti.

Kaj vse je bil Gangl nekdanji Zavezi, tega se ne da očrtati v kratkih besedah, trebalo bi vzeti v roke »Učiteljske Tova-riše« zadnjih 25 let ter pazno prelistati številko za številko, kajti ogromni so skladi Ganglovega dela, ki so nanizani v njih — vsi iz ljubezni do šole in učiteljstva!

Pa ne samo pred prevratom l. 1918., posebno po razsulu črnožolte monarhije je dal Gangl svojemu delu polnega raz-maha ter kot »Tovarišev« urednik bodril izpod okrilja častiljive Zaveze z besedo in peresom na delo za novo domovino.

»Naš program je za bližnji in bodoči čas — delo! Vztrajno, neumorno, smo-trno delo nam prinese one sadove, ki jih želimo sebi, šoli, narodu — vsej Jugosla-viji. Nihče ne sme malomarno stati ob strani! Vsak je pozvan, da odslej z mla-deniškim navdušenjem in z vsemi svojimi silami služi sveti domovini!« Tako kon-čuje Gangl svoj medprevratni uvodnik z dne 9. novembra 1918. leta v 24. številki »Učit. Tovariša«, na čigar naslovni strani blesti prvič nova označba: »Glasilo jugo-slovanskega učiteljstva.«

In na delo se je z dobrim zgledom podal najprej Gangl sam. Vse svoje zna-nje in dolgoletno preizkušnost je dal na razpolago organizaciji, da bi skupaj z njo ustvaril nekaj trajnega in velikega. Na-črte, ki jih je nosil leta in leta v svoji duši, je skušal polagoma udeležiti na nešteti učiteljskih sestankih, najbolj pa v uprav-nem odboru stare Zaveze, kjer je bil duša delovanja v prvem letu našega osvobo-jenja.

Mimogrede omenjam prevažno »Spo-menico narodni vladi SHS v Ljubljani«, ki je izšla v posebnem izdanju »Učit. Tova-riša« dne 4. novembra 1918. V njej so bile obrazložene najnujnejše potrebe osnovne-ga šolstva in učiteljstva. Z ustanovitvijo lastne države — pravi spomenica — je postalo vprašanje enotnosti našega šol-stva eno najvažnejših točk naloge pri na-ši narodni ureditvi. Da pa bo mogoče to vprašanje skupno obdelati, skliče naj se v ta namen konferenco iz vseh vrst učiteljstva, ki naj v skupnem posvetovanju določi temeljna načela za izdelavo okvir-nega zakonskega načrta našega šolstva in obče narodne vzgoje ter izvoli izmed sebe anketo, ki naj na podlagi temeljnih načel izdelava okvirni zakonski načrt.«

Kot predpogoj uspešnega kulturnega in narodnega delovanja je zahtevala spo-menica zenačenje službenih prejemkov učiteljstva s prejemki in dokladi držav-nih uradnikov. Materijalni strani učiteljstva je namreč posvečal Gangl največ-jo pažnjo. In šlo je! Tekom dobrega me-seca, in sicer dne 13. decembra 1919 je iz-šla najprej naredba o draginskih dokla-dah za l. 1919., kateri naredbi je takore-koč Gangl kumoval, nakar je sledila dne 30. decembra prva temeljita regulacija učiteljskih plač za Slovenijo, tako, da je mogel Gangl v noveletni številki »Učit. Tovariša« vzradoščen vzklikniti sloven-skemu učiteljstvu: »Boj za kruh je dobo-jevan!«

Da, boj za kruh je bil začasno dobo-jevan, toda Ganglovo pravo delo v učiteljski organizaciji se je pravzaprav šele pri-čelo. Viden izraz tega intenzivnega dela so posamezne številke »Učit. Tovariša«, kjer so potekali izpod Ganglovega peresa pesniško navdahnjeni članki, najrazličnej-ši podlistki v vezani in nevezani besedi, temeljita poročila učiteljskih zborovanj, razne knjižne ocene in nepregledna vrsta vsemogočih časnikarskih drobtin. Vsi ti sestavki so pač najboljši dokaz Ganglove mnogostranske delavnosti ter idealne stan-ovske poštrevnosti in in po prevratni dobi, torej v času, ko sta poganjala vse-povsod materializem in egoizem svojo najbujnejšo rast.

Ne tedaj sebi, stanovski organizaciji je posvetil Gangl svoje izborne moči. Vsa njegova skrb je veljala le eni in edini mi-sli: dvigniti organizacijo in po njej učiteljski stan do večjega ugleda in blago-stanja. Ganglova zasluga je, da se je usta-novilo pod okriljem Zaveze stalno strokovno tajništvo, nekaka učiteljska infor-macijska pisarna, ki je pričela delovati ta-koj prve dni julija 1919. Danes lahko re-